

JANI VIRK

Živeti navznoter, umreti navzven

Pravzaprav nikoli, niti v redkih trenutkih občutja, da sem zares živ in da čutim to, kar me sestavlja, niti v trenutkih jasnovidne pijanosti, o sebi nisem razmišljal kot o pravem slovenskem pisatelju. To preprosto nisem.

Nikoli nisem imel težav z belino papirja pred avtorjevim zaskrbljenim in od računalnika obledelim obrazom, zapleteno erotično zavezanostjo literaturi in podobnimi modnimi bolehanji. Nikoli me ni vznemirjalo, da mojih knjig ni v njujorških knjigarnah, na Trgu nebeškega miru ali pod grmadami za sežig mrtvih ob Gangesu. Kadar se iz tujine vrnem domov s kakšne občasne, povečini dolgotrajne bralne ekspedicije in potem pohajam po ljubljanskih ulicah, se mi oči ne svetijo ob jasnem spoznanju, da sem pesniški videc med množico žalostnih črvov. Če me obišče mama, da malce popazi na moje otroke, ne zajecmjam proti njej o mati, rodila si pesnika. Konec zgodovine, literature, subjekta in podobnih pojmov me nikdar ni niti zabolal niti prestrašil. Nikoli me niso zanimali pisatelji, in če sem si v otroških letih kdaj predstavljal svoj poklic ali vsaj svojo dejavnost, je bilo ob tem edino povečini ročno delovanje kuhanje, čeprav sem intimno dajal prednost drugim zaposlitvam, po približno takšnem vrstnem redu: misijonar v Afriki, romantično-meseni telesni stražar v bordelu (nekaj let kasneje sem razočarano ugotovil, da v tej industriji ni takšnega delovnega mesta), menih v samostanu (ki se po desetletjih samote vrne v življenje in po vzoru bibličnih zgodb zaplodi svoj rod), popotnik po brezpotjih in črnih ženskih telesih Afrike, najemnik v tujski legiji ... Primerno razdvojeno, razcepljeno, dvoobrazno, ambivalentno za človeka, ki je bil brez svoje krivde in vnaprejšnje vednosti rojen v znamenju rib, dvojne zdrsljivosti v oceanskem vodovju življenja.

Svetovno književnost sem na ljubljanski fakulteti študiral zaradi pomanjkanja domišljije, preprosto zato, ker je to tri leta pred mano začel študirati brat, in iz užaljenosti, ker so se mi nekateri bližnji sorodniki krohotali, ko sem omejnjal medicino.

Razen slepega zaupanja v duhovnozgodovinsko metodo, ki v vsakem obdobju iz gline zanesljivo oblikuje različne in vedno malce drugačne psihofizične podobe, te pa na gosto naselijo dobro literaturo, se zares nisem naučil nič, čeprav sem študij dokončal. Skoraj vse, kar mi je poleg občutja globoke depresije in nepotrebne, smešne grožnje sterilnega pedagoškega prsta ostalo od tistih let zaradi stika z univerzitetno Inštitucijo, je Traklov *Grodek*, prebran med rešilnim pobegom pred ubijajoče suhoparno strokovno literaturo v čitalnici NUK-a, nekaj verzov sošolke Lidije Turk, s katero sva skupaj študirala za izpite (prihajajočih iz njene postelje v študentskem domu in zdajle obnovljenih iz

toplega, vendar nezanesljivega spomina ... »preklane so majhne deklice / od popka navzdol / od rojstva naprej«, »ženska sem, ki je rodila otroke bele groze«, nekaj kitic Wildove *Balade iz Readinga* (s katero sem obstreljeval anglistko, črnolaso študentko letnika za mano, svojo današnjo ženo) in ogrodje Nietzschejeve in Kierkegaardove filozofije, ki sem ju, da bi se naučil nemščine, dejansko prebral od začetka do konca, od spodaj navzgor in ju spoznal povsem noter v telo in živce in tako blizu čutil njuni duši, da bi z njima lahko začel debatirati, če bi znal svoj glas uravnati na frekvenco mrtvih.

Kar koli drugega že sem bral v tistih letih, bi bral tudi, če bi bil voznik tovarnjaka (o čemer sem resno razmišljal), športni trener ali športni novinar, kar sem določeno obdobje tudi res bil. Camus, Solženicin, Kafka, Dostojevski, Unamuno, Viktor Frankl, Virginia Woolf, I. B. Singer in na desetine pesnikov so bili del moje duše, še preden sem jih našel, od vedno sem plaval v njihovem skupnem bazenu. Pri vseh teh sem povsem določno čutil, da so se v meni dotaknili nečesa, kar je že bilo tam, kar vem od prej, kar je bilo v moji duši, še preden sem se rodil. Intuicija, s katero sem jih našel, ni bila naključna.

Spomnim se dobrega občutka, ki se me je držal več let, da imam jasen pogled skozi kolone in membrane črk, da imam uvid v nadosebna zajetja, iz katerih priteka magma pod prste ljudi, ki pišejo s talentom preseganja, potomcev druidov, šamanov in anarhičnih vagantov. Razganjalo me je od samozavesti in jasnovidnosti, napisal sem esej o Virginiji Woolf, za katero sem bil prepričan, da jo razumem kot zaupni izbranec neobvladljivih, muhastih bogov. Potem sem začel pisati o knjigah za časopise in radio, na desetine tekstov, najprej iz začudenja nad pogledom, ki je prodiral skozi papir, potem najbrž vedno bolj iz rutine in za denar in tisti laserski pogled je postajal vedno bolj top in ohlapen. »Jebemti,« sem se potem nekega dne razjezil, ko sem slučajno prebral svojo recenzijo v *Dnevniku* ali *Mladini* ali nekje že, »tale kritika ali recenzija, ali kar koli že je, je uglašeno brbljanje, ki ga lahko raztegnem na večino obstoječih knjig in perpetuiram v večnost, poleg vsega pa je neznansko bolj nenatančna, tanka in oddaljena od resničnosti kot fikcija, fiktivnejša od fikcije.« »Navsezadnje,« sem si rekel takrat in si ponavljam zdaj, »me zanimajo samo knjige in nikakršna pisna mnenja o njih ali o avtorjih.«

Brez škode za človeštvo in nič zaviralno za razsvetljenski proces slovenstva, z manjšo preusmeritvijo hišne ekonomije v druge dejavnosti, sem nehal s takšnim početjem.

Zdaj pa sem nenadoma ponovno pred skušnjo, da se kritiško lotim knjige, in to *Pogleda na Tycho Brahe*, ki sem jo navsezadnje napisal sam. Na koga naj se pri tem naslonim, da bom onstran dobrega in zla vseeno prepoznal, kaj je dobro in kaj slabo? Na nesporno kritiško avtoriteto granitnega Josipa Vidmarja? Je to temelj slovenske kritiške drže, ali le predhodnik ideološke omejitve in poze v zavetju Inštitucije? V zadnjem mesecu sem prebral njegova uvoda h Goethejevi in Gradnikovi poeziji. Angeli naj lepo skrbijo za njegovo dušo, ampak ob njegovi surovi in ne preveč inteligentni ozemljitvi Goetheja z dialektičnim

materializmom ali njegovi komaj razumljivi poenostavitvi, s katero Gradnika po predhodni razvrstitvi tipa ljudi v duhovnega in nagonskega stlači v nagonskega in ga nepreklicno prišteje k mrčnemu zemeljskemu človeškemu tipu, je ta utemeljitelj sodobne slovenske kritike dejansko lahko le utemeljitelj modela, ki dandanes pod okriljem medijskih Inštitucij večinoma še na precej nižji ravni perpetuira poljubna besedila brez kriterijev, stila in navsezadnje tudi brez vsakršnega smisla. Ob očitni zgodovinski nepostavljenosti slovenske kritike pa so od Vidmarja pa kasneje Dušana Pirjevca, Janka Kosa in Tarasa Kermaunerja do, recimo Tineta Hribarja, Aleša Bergerja ali Aleksandra Zorna o literaturi razsojali vsaj intelektualistični, vitalistični ali senzibilitetni frontmeni svojih generacij, danes pa vsaj v najbolj izpostavljenih medijih v smešnih povezavah prevladujejo z žolčem oblite feministke, obkrožene s šibkimi drugorazrednimi besedovalci, ki so se za silo opismenili v hitrih kurzih kreativnega pisanja in jih že študentska generacija zbriše s prvim stavkom kakšnega lucidnega instiktivca tipa Jurij Hudolin ali Mitje Čandra in Dušana Šarotarja, za katera vsaj takoj razumeš, zakaj sta kakšen stavek sploh napisala.

Vsaka prava knjiga bi v bistvu morala biti upor, anarhija, herezija, mistična preganjavica, karnevalski karnizem, neusmiljeno bogoiskateljestvo, bleščeča norost, brezobzirna parodija, kritika pa je orodje Inštitucije, usmerjanja, nadzora, ki pa že zdavnaj zares nima niti vpliva niti rezona. Dva poljubna verza Tomaža Šalamuna ali Petra Semoliča, trije stavki proze Rudija Šeliga ali Aleša Čara odpihnijo večino sekundarnih besedovanj o literaturi, ki jih pišejo skoraj samo še ljudje brez vsake filozofske izobrazbe in občutka za absurd ali transcendenco, in brez tega horizonta sploh nima pomena govoriti o knjigah. Magično prodorne besede Daneta Zajca ob zbirki Maje Vidmar *Ob vznožju bi morale vzeti pravico* plačanim kritikom, da še poskušajo razsojati o literaturi. Uvid, uravnoteženost in širina znanja, ki jih v svojih tekstih o slovenskih avtorjih vedno znova dokazuje avtsajderski insajder Josip Osti, bi morali dokončno ukiniti tople grede za medle literarne računovodje, ki so se poskrili v senco medijske Inštitucije.

Moje ni, da govorim o knjigah, jaz jih berem in pišem. Zadošča mi, da imam pri roki svojega Pascala, Nerudo, Jiménezza ali Berdjajeva. Knjige, ki sem jih napisal, so preteklost in se dotikajo mojega življenja samo tam, kjer ga presegajo. Z njimi nikoli nisem nameraval arhivirati svojih čustev, obsesij ali strjajočega se voska življenja. Umrljiv sem kot pes, kot morski hudič, raztopljen na obali, prehodni kot hipna krpa snega. Literatura me ne rešuje in odrešuje, nobene terapije in prehodne tolažbe ne potrebujem. V resnici me zanima le to, ali kje obstaja Bog, kaj je z našimi dušami in telesi, ko umremo, v kakšnih prostorih se bomo (če se bomo) nekoč srečali z ljudmi, brez katerih nočemo biti sami v večnosti, in kako ob dotiku kože zahrope nevidna ženska, ki jo ljubimo od nekdaj in jo tudi vedno bomo. Zato je tudi *Pogled na Tycho Brahe* najbrž samo pretvarjajoče pripovedovanje zgodb, da bi kakšna beseda ali stavek ujela prizor, ko se na slepečem žarku večnosti lahko pojavi nekaj, kar bi lahko bilo prihodnji dom.